

om deres allehelgen i 1920'erne: "Vi havde en stump julelys og lavede så et fjæs af en udhulet kålrabi, som vi satte op foran vinduet for at forskrække folk" (Piø 1997, s. 121-122).

I Sønderjylland prøvede de ikke at skræmme nogen. Her har man i 200 år løbet lanterneløb med lygter på en stang for at lyse op i den mørke tid. Man gik rundt i hele byen og sang sin lanternesang:

Lanterne, lanterne
Nu lyser aftenens stjerne
På den lille by
På den lille by
Så lyser og min lygte ny

Litteratur

Ellekilde, Hans: *Danske Højtidskikke*, Schultz Forlag, 1943
Adriansen, Inge: *Lanterne, lanterne*, Nordslesvigske museer 4, 1977
Self, David: *Højtider og helligdage i Kristne lande*, 1994
Ingvorsen, Bende: *Pixeline, årets mærkedage*, 2003
Møller, J.S.: *Fester og højtider*, Holbæk, 1933
Feilberg, H.F.: *Dansk Bondeliv*, København, 1952
Askholm, Ib: *Årets Højtider*, 1999
Troels-Lund: *Dagligt liv i Norden 4*, Gyldendal, 1964
Piø, Iørn: *Det festlige år*, 1997
Gunnarsen, Ruth: *Vore gamle kalenderdage*, Askholm, 1998
Biering, Karsten: *Gravlys i Danmark*, Folk og kultur, 1972
Tang Kristensen, Evald: *Danske Sagn V*

Nu vil jeg rundt den svinge
Og lyset med mig bringe
Ad gade op
Og gade ned
Så alle kan min lygte se

(Lanternesang, fordansket af Holger Jacobsen, Aabenraa ca. 1950. I: Piø 1997, s. 124).

Halloween

Er det engelske ord for allehelgen. Det er en amerikansk tradition, som har udviklet sig fra traditionerne i England. Der troede man også på, at der var ekstra mange spøgelser på allehelgens aften. Det er derfor man klæder sig ud som uhyggelige ting til Halloween. Græskar-lygterne stammer faktisk fra roelygter. Men fordi der er mange græskar i USA, begyndte man at bruge dem i stedet for roer. I USA kalder man dem Jack-o-lanterns efter en mand, der var så ond, at han ikke kunne komme i himmelen, men fanden ville heller ikke lukke ham ind i helvede. I stedet gav fanden ham et stykke kul, så han kunne se, hvor han gik. og så måtte han skære sig en lygte af en roe. Den går han så rundt med og leder efter et sidste hvilested.

Allehelgenstraditioner og -overtro

Allehelgensdag er oprindeligt den 1. november, men den bliver fejret på den første søndag i november sammen med alle sjæles dag. I dag kender vi bedst dagen som Halloween (som betyder alle helgeners aften), hvor man klæder sig ud som spøgelser, hekse eller andre uhyggelige ting og laver græskarlygter. Det er en amerikansk tradition, som er ny i Danmark.

Kirken og reformationen

Martin Luther startede reformationen i kirken. Han skrev 95 teser (ting han var utilfreds med i kirken), som han hang op på en kirkedør i Tyskland i år 1517.

Allehelgen er den dag på året, hvor man fejrer alle de kristne helgener. Mange helgener har en dag, hvor de bliver fejret, men der er mange flere helgener, end der er dage på et år. Derfor kunne de ikke alle sammen få deres egen dag. Så alle de helgener, der ikke har en dag i kalenderen, fejrer man på allehelgensdag. Dagen efter allehelgensdag er det alle sjæles dag, hvor man skal huske på alle dem, der er døde.

Ved reformationen (som betyder forandring) i Danmark i 1536 blev der lavet en masse ting om i kirken. Man holdt blandt andet op med at fejre helgener. På allehelgensdag begyndte man så i stedet at fejre alle de døde, som havde været gode kristne forbilleder. Det vil

sige dem, som kirken syntes havde været gode mennesker, men som ikke var helgener. Så man kan sige, at alle helgens dag og alle sjæles dag blev slået sammen til én dag.

I dag er allehelgensdag den dag, hvor man fejrer eller husker alle dem, der er døde i løbet af året. Den første søndag i november læser præsten navnene op på alle de døde. Der bliver sat levende lys i kirken. Nogle steder sætter man også lys på gravene på kirkegården. Andre steder i verden - for eksempel i Sydamerika - bliver der holdt fester eller familiesammenkomster på kirkegården til ære for de døde.

Helgener

En helgen er en mand eller kvinde, som har gjort nogle særligt gode ting i deres liv, eller som har været meget fromme (troet meget på gud) og derfor er blevet gjort hellige af kirken. Som regel efter deres død.

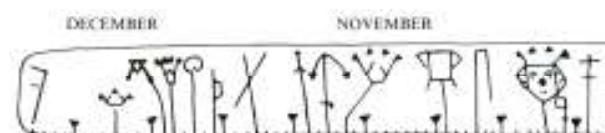
En helgen som har været populær i Danmark er Birgitta af Vadstena. Hun var en adelsfrue, der var gift og havde børn. Alligevel besluttede hun at gå i kloster. Her fik hun åbenbaringer fra Gud, som hun skrev ned. Hun mente altså, at Gud talte til hende.

Der findes også nye helgener. Mother Theresa, som var en katolsk nonne, blev født i 1910 og døde i 1997. Hun hjalp mange fattige mennesker i Indien. Derfor har hun både fået Nobels fredspris og blev saligkåret af paven i Rom.

Årets gang

Det har ikke altid været sådan, at alle kunne læse. For 3-400 år siden var der mange på landet, som ikke havde gået i skole. Derfor kunne de heller ikke læse en kalender, som de fleste kan i dag. Når de skulle holde øje med tiden og årets gang, brugte de derfor i stedet en primstav eller kalenderstok af træ. I stedet for månedernes navne og datoer, skar man et hak i stokken for hver dag i året. Ud for de vigtige dage ridsede man symbolet for den helgen, der hørte til den dag. Så vidste de præcis, hvilken dag det var. Hver helgen havde nemlig sit eget mærke, som alle kendte. Sankt Nikolaus' - Julemanden - mærke var for eksempel hans stav, mens allehelgensdag havde et hoved med en slags krone som mærke.

Overtro og varsler

Allehelgensdag er ikke bare en tilfældig dag i kalenderen. Det er også den første dag i vinterhalvåret. Nogle steder holdt man nytår den dag. Ved nytår kunne man spå om, hvordan det kommende år ville blive. Man kaldte det at tage varsler. På allehelgensdag kunne man tage varsler om vinteren. Man skulle gå ud i skoven og hugge en spån (et lille stykke træ) af et bøgetræ. Var spånen våd, blev det regn og sne til vinter. Var spånen tør, fik man en kold og tør vinter.

Man sagde også, at hvis der var sol på de nøgne trætoppe, kom der et godt ol-

denår. Olden (nødder fra skoven) var vigtigt, fordi grisene gik og spiste dem i skoven. Hvis der faldt sne på allehelgensdag, var det klogt at tage pelsen frem. Var bladene ikke faldet af træerne på allehelgen, så blev vinteren lang.

Starten af vinteren handlede ikke kun om varsler. Det var også den dag, man kunne skifte arbejde, hvis man arbejdede på landet. I gamle dage var det almindeligt, at man skiftede arbejde til påske eller mikkelsdag (d. 29. oktober). For ca. 200 år siden bestemte kongen, at skiftedagene skulle laves om til 1. maj og 1. november – altså allehelgensdag. Det var derfor også den dag, hvor mange rejste af sted for at finde et nyt arbejde.

Det spøger til allehelgen

Den første dag i vinteren var også en farlig dag. I gamle dage troede man nemlig på, at sjæle og spøgelser kunne komme hjem til nytår - eller ved overgangen til vinteren. Derfor var der mange spøgelser. Der var nogle steder, hvor man dækkede op til spøgelserne ved bordet og gav dem kager eller brød, så de ikke skulle være sultne og sure. Efterhånden begyndte man at give kagerne til de fattige, som gik sjælegang rundt til gårdene for at få kager.

Spøgelserne troede man var mennesker, der manglede at gøre noget færdigt, da de døde. Dem kalder man også for genfærd, fordi de går igen eller kommer tilbage fra de døde. Hvis en mand havde gjort noget forkert, som han gerne ville lave om, så kunne han komme tilbage som genfærd for at gøre det godt igen. Hvis en kvinde døde, mens hun fødte et barn, skulle hun have børnetøj med i kisten, for at hun kunne føde barnet og give det tøj på i dødsriget. Ellers troede man, at hun ville komme tilbage efter barnet. Hvis nogen havde taget deres eget liv, måtte de også vandre rundt som genfærd i al evighed.

Man troede også, at dyr kunne være genfærd af onde mennesker. Det aller værste var at komme tilbage som en kat, for man troede, at katte hjalp hekse med at gøre onde ting.

Råd mod genfærd

I gamle dage troede man, at man kunne undgå, at de døde blev til genfærd ved at gøre forskellige ting, inden man begravede dem.

Når nogen døde, blev de lagt i den fine øverstue, hvor der skulle våges over dem i tre dage. Før man gav den døde sit begravelsestøj på, skulle han vaskes, og der skulle gøres forskellige ting. Under hans hage skulle ligge en salmebog og på brystet et kors og en åben saks.

Hvis man bandt fødderne eller bare tæerne sammen, ville den døde ikke kunne stå op af graven igen og gå rundt.

Men man kunne også gøre andre ting for at sørge for, at den døde blev i sin grav. Når liget var lagt i kisten og skulle bæres ud, skulle det ud med fødderne først og helst gennem et vindue eller et hul i muren, som man kaldte en ligdør. Så troede man, at den døde ikke kunne finde vej ind i huset igen. På vej til kirken kunne man strø små hørfrø. Hvis den døde så alligevel stod op af graven, skulle han tælle alle hørfrøene. Man kunne også sætte et hjul op udenfor huset. Så skulle den døde løbe rundt om huset så mange gange, som hjulet havde kørt rundt, og det kunne han ikke nå, inden det blev lyst. Så måtte han ned i graven igen. Man har også troet, at rønnetræer havde magt over genfærd og ånder. Så hvis man skar en pind af et rønnetræ og satte den på kistens låg, så kunne den døde ikke komme ud af kisten.

Hvis man alligevel troede, at man havde set et spøgelse, så var der kun tilbage at hente præsten, så han kunne mane spøgelse tilbage i sin grav med vievand, kors og bønner.

Lygtemænd og lanterner

Ligesom man i dag laver græskarhoveder til Halloween, lavede man i gamle dage uhyggelige hoveder eller lygtemænd af roer eller kålrabi. Lygterne kunne man sætte udenfor for at skræmme folk, så de troede, at de havde set et spøgelse. Nogle børn fra Køgeegnen har fortalt

